

برنامه ریزی اقتصادی

www.ketaboo.ir

تألیف: دکتر ابوالفضل یحیی آبادی

استاد یار دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمینی شهر

سرشناسه: یحیی آبادی، ابوالفضل، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور: برنامه‌ریزی اقتصادی / تألیف ابوالفضل یحیی آبادی .
مشخصات نشر: اصفهان: کانون پژوهش، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۴۴۳ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۸۷-۶۸-۴
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه .
موضوع: سیاست اقتصادی
موضوع: ایران -- سیاست اقتصادی -- ۱۳۵۷
رده بندی کنگره: ۱۳۹۰ ۴ ب ۳ HD۸۷/
رده بندی دیویی: ۳۳۸/۹
شماره کتابشناسی ملی: ۲۵۳۱۰۸۳

برنامه‌ریزی اقتصادی

تألیف: دکتر ابوالفضل یحیی آبادی

ناشر: کانون پژوهش (۳۲۵ ۳۲۵ ۰۹۱۳)

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ: کمالی نژاد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۸۷-۶۸-۴

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ است

فهرست مطالب

فهرست مطالب	۵
پیشگفتار	۱۱
مقدمه	۱۳
فصل اول	۱۷
توسعه اقتصادی و توجیه نقش برنامه‌ریزی در توسعه اقتصادی	۱۷
۱-۱- توسعه اقتصادی	۱۸
۲-۱- نقش برنامه‌ریزی در توسعه اقتصادی	۲۰
فصل دوم	۲۳
شرایط و پیش‌نیازهای برنامه‌ریزی اقتصادی	۲۳
۱-۲- برنامه‌ریزی اقتصادی (تعریف- ابعاد)	۲۴
۲-۲- پیش‌نیازهای برنامه‌ریزی اقتصادی	۲۶
۱-۲-۲- استراتژی (راهبرد)	۲۶
۲-۲-۲- سازمان (دستگاه) برنامه‌ریزی	۲۶

۳۴	۲-۲-۲) آمار و اطلاعات
۳۵	فصل سوم
۳۵	انواع برنامه
۳۶	۳- مقدمه
۳۶	۱-۳- برنامه‌ریزی اقتصادی بر اساس مدت زمان
۳۶	۱-۱-۳- برنامه‌های کوتاه‌مدت
۳۶	۲-۱-۳- برنامه‌های میان‌مدت
۳۷	۳-۱-۳- برنامه‌های بلندمدت
۴۱	۲-۳- برنامه‌ریزی اقتصادی بر اساس نظام انگیزشی
۴۱	۱-۲-۳- برنامه‌ریزی تشویقی (ارشادی)
۴۵	۲-۲-۴- برنامه‌ریزی دستوری (اجباری)
۴۸	۳-۲-۳- برنامه‌ریز مختلط
۵۰	۳-۳- برنامه‌ریزی بر اساس جامعیت
۵۰	۱-۳-۳- برنامه‌ریزی کلان (کلی)
۵۰	۲-۳-۳- برنامه‌ریزی خرد (جزئی)
۵۱	۴-۳- برنامه‌ریزی بخشی
۵۲	۱-۴-۳- الگوی داده- ستانده
۵۶	۵-۴- برنامه‌ریزی منطقه‌ای
۵۷	۶-۳- برنامه‌ریزی شهری
۵۹	۷-۳- برنامه‌ریزی روستایی

- ۸-۳- ارزیابی طرح‌های اقتصادی (اقتصاد مهندسی) ۶۰
- ۱-۸-۳- روش‌های ارزیابی پروژه‌های اقتصادی در اقتصاد مهندسی ۶۱
- ۱-۱-۸-۳- روش دوره‌ی بازگشت ۶۲
- ۲-۱-۸-۳- روش بازگشت سرمایه‌گذاری ۶۳
- ۳-۱-۸-۳- روش هزینه‌ی دوره‌ی زندگی ۶۴
- ۴-۱-۸-۳- روش نسبت پس‌انداز به سرمایه‌گذاری ۶۶
- ۵-۱-۸-۴- ارزش خالص فعلی ۶۶
- ۶-۱-۸-۳- نرخ بازده داخلی: ۶۷
- ۷-۱-۸-۳- روش Q توبین ۷۰

فصل چهارم ۷۳

- برنامه‌ریزی سیاست‌های اقتصادی ۷۳
- ۱-۴- سیاست‌های اقتصادی ۷۴
- ۱-۱-۴- سیاست‌های مالی ۷۴
- ۲-۱-۴- سیاست‌های پولی ۷۶
- ۳-۱-۴- سیاست‌های مالی پولی مختلط ۷۷
- ۴-۱-۴- سیاست‌های درآمدی ۸۵
- ۲-۴- سیاست‌های اقتصادی و اهداف اقتصاد کلان ۸۶
- ۳-۴- برنامه‌ریزی سیاست‌های اقتصادی ۸۸

فصل پنجم	۹۱
روشهای ریاضی برنامه‌ریزی و تخصیص منابع	۹۱
۱-۵- تعریف برنامه‌ریزی ریاضی	۹۲
۲-۵- مسئله بهینه‌یابی	۹۳
۳-۵- فرآیند تحلیلی سلسله مراتب (AHP)	۹۴
۴-۵- نمودار درخت سلسله مراتب تصمیم‌گیری	۹۶
۴-۵- مراحل استفاده از روش AHP در حل مسئله تصمیم‌گیری	۹۶
۵-۵- ماتریس مقایسه‌های زوجی	۹۸
۴-۵- تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های اصلی	۱۱۳
۱-۴-۵- ابزارها و مفاهیم مورد استفاده در روش تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های اصلی	۱۱۴
۲-۴-۵- ماتریس کوواریانس	۱۱۵
۳-۴-۵- مؤلفه‌های اصلی	۱۱۷
۴-۵- برنامه‌ریزی استرژیک	۱۱۹
۵-۵- مدل‌های اقتصاد کلان	۱۲۹
۱-۵-۵- مدل‌های تعادل عمومی پویای تصادفی (DSGE)	۱۳۰
۲-۵-۵- مدل‌های تعادل عمومی قابل محاسبه (CGE)	۱۳۱
فصل ششم	۱۶۳
تجربه برنامه‌ریزی در جهان و ایران	۱۶۳
۱-۶- برنامه‌ریزی در شوروی سابق	۱۶۴
۲-۶- برنامه‌ریزی در کره جنوبی	۱۶۵

- ۳-۶- برنامه‌ریزی در هندوستان ۱۶۷
- ۴-۶- برنامه‌ریزی در ایران ۱۶۸
- ۵-۶- خلاصه‌ای از عملکرد حوزه‌های اقتصاد کلان ایران ۱۷۶

ضمیمه فصل ششم ۱۸۵

متن کامل قانون برنامه پنج ساله‌ی پنجم توسعه‌ی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴-۱۳۹۰)

..... ۱۸۵

فصل اول - فرهنگ اسلامی - ایرانی ۱۸۷

فصل دوم - علم و فناوری ۱۹۶

فصل سوم - اجتماعی ۲۱۸

فصل چهارم - نظام اداری و مدیریت ۲۴۳

فصل پنجم - اقتصادی ۲۶۷

فصل ششم - توسعه منطقه‌ای ۳۷۱

فصل هفتم - دفاعی، سیاسی و امنیتی ۳۸۹

فصل هشتم - حقوقی قضائی ۴۰۵

فصل نهم - بودجه و نظارت ۴۱۴

فهرست منابع و مآخذ ۴۴۱

الف - منابع فارسی ۴۴۱

ب - منابع انگلیسی ۴۴۳

پیشگفتار

دستیابی به توسعه اقتصادی برای کشورهای در حال توسعه و نیل به توسعه اقتصادی بیشتر برای کشورهای توسعه یافته از عالی‌ترین اهداف اقتصادی کشورهای مذکور می‌باشد. علیرغم شکست اقتصادهای دارای برنامه‌ریزی اجباری، که با فروپاشی شوروی سابق و دیگر کشورهای کمونیست شرق اروپا در اوایل دهه ۹۰ میلادی قطعیت یافت، ولی این اتفاق نمی‌تواند اصل برنامه‌ریزی را زیر سوال ببرد در حقیقت آنچه در خصوص شوروی سابق و کشورهای مشابه اتفاق افتاد علاوه بر ناکارآمد بودن برنامه‌ریزی اقتصادی به سبک کاملاً اجباری، تأثیر و نفوذ عمیق نگرش و تفکرات سیاسی نظام‌های حاکم آنها و ماهیت تدوین و اجرای برنامه‌های اقتصادی کشورهای مذکور بود. در کنار شکست‌های اقتصادی مبتنی بر برنامه‌ریزی اجباری باید به موفقیت اقتصادهایی مانند کره جنوبی که برنامه‌ریزی نقش تعیین‌کننده‌ای در این موفقیت‌ها داشته نیز اشاره نمود. به هر حال نظر به اینکه کشورهای در حال توسعه از یک طرف دارای اقتصادهای مختلط می‌باشند و از طرف دیگر نیاز به توسعه سریع دارد، ناگزیر از اجرای برنامه‌های توسعه می‌باشند. ایران از جمله

کشورهای در حال توسعه‌ای است که هم دارای اقتصاد مختلط و هم به دنبال توسعه اقتصادی سریع می‌باشد بنابراین تهیه و اجرای برنامه‌های توسعه را در سرلوحه‌ی اقدامات اقتصادی خود قرار داده است. کتاب حاضر براساس سر فصل درس برنامه‌ریزی اقتصادی مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت علوم تحقیقات و فناوری و نیاز دانشجویان رشته اقتصاد در مقطع کارشناسی ارشد به رشته تحریر در آمده است.

دکتر ابوالفضل یحیی آبادی

شهریورماه ۱۳۹۰

www.ketab.ir

مقدمه

یکی از مواردی که برای تهیه یک برنامه اقتصادی بسیار ضروری می باشد شناخت وضع موجود جهان و روند تحولات آینده آن می باشد. زیرا متغیرهای اساسی در این رابطه در شکل گیری تحولات جهان بویژه در عرصه اقتصادی بسیار حائز اهمیت و تأثیر گذار می باشد. متغیرهای کلیدی که در روند تحولات جهانی تأثیر گذار می باشند عبارتند از:

الف - منابع طبیعی و محیط زیست در عرصه بین المللی

ب - تنشهای بین المللی

ج - تحولات جمعیتی در عرصه جهانی

د - جهانی شدن

ذ - قدرت های برتر جهان

ر - پیشرفت در علوم و فناوری های مختلف

الف - منابع طبیعی و محیط زیست در عرصه بین المللی

در این خصوص باید گفت متأسفانه علیرغم توافقات متعدد بین المللی زیست محیطی، بهره برداری غیر اصولی از منابع طبیعی و انتشار گازهای گلخانه ای، تخریب جنگلها و مراتع، آلودگی های منابع آب و زمین باعث گرم

شدن کره‌زمین گردیده که به دنبال خود تغییرات و عدم تعادل‌های آب و هوایی را در بسیاری از نقاط جهان باعث شده است. در رابطه با منابع انرژی فسیلی به ویژه نفت خام شرایط حکایت از روند افزایش قیمت آن دارد. و با عنایت به اینکه حدود ۷۰ درصد ذخایر باقی مانده نفت خام در منطقه حوزه‌ی خلیج فارس قرار دارد اهمیت استراتژیکی منطقه برای کشورهای عمده مصرف‌کننده نفت بویژه غرب افزایش خواهد یافت و قاعدتاً باید منتظر ادامه منازعات سیاسی و نظامی در منطقه بود. در رابطه با منابع آب شیرین باید گفت کمبود این منابع به احتمال زیاد تنش‌های سیاسی نظامی میان کشورهای مناطقی مانند خاورمیانه، آفریقا و برخی مناطق آسیای مرکزی برای تصاحب منابع آب شیرین را به همراه خواهد داشت.

ب- تنش‌های بین‌المللی

از جمله با اهمیت‌ترین تنش‌های بین‌المللی می‌توان به تهدیدهای نظامی منطقه‌ای شامل نزاع‌های مرزی میان کشورها، حمایت آمریکا و غرب از رژیم صهیونیستی، تنش‌های میان کره‌ی شمالی و جنوبی، حضور نظامی آمریکا و غرب در منطقه خاورمیانه و اشغال عراق و افغانستان از سوی آنها و جنگ‌ها بر سر برنامه‌های هسته‌ای برخی کشورها اشاره نمود.

ج- تحولات جمعیتی در عرصه جهانی

بر اساس برآوردهای صورت گرفته از سوی نهادهای معتبر بین‌المللی جمعیت جهان در سال ۲۰۱۵ میلادی به هفت میلیارد و دویست میلیون نفر

خواهد رسید که با عنایت به رقم شش میلیارد و یکصد میلیون نفری در سال ۲۰۰۰ روشن می‌شود که در فاصله‌ی ۱۵ سال، یک میلیارد و یکصد میلیون نفر به جمعیت جهان افزوده خواهد شد. همچنین برآوردها حاکی از این مطلب می‌باشد که ۹۵ درصد این افزایش در کشورهای در حال توسعه به وقوع خواهد پیوست. بدیهی است این مطلب می‌تواند چالش‌هایی فرا روی این کشورها ایجاد نماید.

د- جهانی شدن

جهانی شدن و از جمله جهانی شدن اقتصاد واقعیتی است که همه کشورها و بویژه کشورهای در حال توسعه باید آن را بپذیرند، این کشورها برای مصون ماندن از پیامدهای منفی جهانی شدن لازم است سیاست‌های خود را در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به گونه‌ای تنظیم کنند که ضمن انطباق با شرایط جدید جهان از منافع این پدیده بهره‌مند گردند. بدیهی است غفلت و انفعال کشورهای مذکور از این موضوع منجر به انزوای بین‌المللی آنها گشته و به دنبال آن تبعات منفی جبران‌ناپذیری را برایشان به دنبال خواهد داشت.

ذ- قدرت‌های برتر جهان

پس از فروپاشی شوروی سابق در سال ۱۹۹۱ و به دنبال آن فروپاشی تمامی نظام‌های کمونیستی به جز کره شمالی و کوبا در ظاهر یک خلأ قدرت ایجاد و جهان دو قطبی به زعم آمریکا تبدیل به یک‌تازی آمریکا شده است. در

حالی‌که واقعیت امر این است که در جهان امروز اتحادیه اروپا و چین^۱ قدرت‌هایی هستند که اجازه تک قطبی شدن قدرت جهانی به ایالات متحده آمریکا را نخواهند داد.

ر- پیشرفت در علوم و فناوری‌های مختلف

پیشرفت‌های حیرت‌انگیز علوم مختلف در دهه‌های اخیر و بویژه در علوم فناوری اطلاعات و ارتباطات، الزامهای مدیریتی، اقتصادی و سیاسی جدیدی را در جهان ایجاد کرده و تمامی کارکردها را در عرصه‌های مختلف در جهان تحت تأثیر قاطع قرار داده و چهره جدیدی از رخدادها، تحولات، اطلاعات، تلقی‌ها، نگرش‌ها، سیاست‌ها، توقعات و بسیاری از موارد دیگر را در کشورهای جهان بویژه کشورهای در حال توسعه به نمایش گذاشته که به نوبه خود منجر به بهم خوردن بسیاری از معادلات قبلی گردیده است.

۱- در خصوص چین باید گفت این کشور علیرغم آنکه ظاهراً اعلام می‌دارد کماکان بایند به نظام کمونیستی می‌باشد ولی در عمل بر اساس مبانی اقتصاد بازار رفتار می‌کند.